

ЛЕКЦІЯ 3

РАХУНКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Питання:

- 1. Рахунки бухгалтерського обліку, їх призначення і побудова;**
- 2. Активні рахунки;**
- 3. Пасивні рахунки;**
- 4. Активно-пасивні рахунки;**
- 5. План рахунків бухгалтерського обліку.**

1. Рахунки бухгалтерського обліку, їх призначення і побудова.

Як зазначалося у попередньому розділі, кожна господарська операція вносить зміни до балансу. Є чотири типи таких змін. Якби облік вели лише за допомогою балансу, то після кожної операції потрібно було б складати новий баланс. На підприємстві щодня відбувається багато операцій. Отже, потрібно було б складати безліч балансів, що практично зробити неможливо. В балансі також не позначається накопичення інформації про рух засобів і джерел за певний період, а наводяться дані лише про їх наявність. Тому для поточного обліку використовують не баланс, а систему рахунків.

Бухгалтерський рахунок — це спосіб групування і відображення господарських операцій за економічно однорідними ознаками. Для кожного виду активів і пасивів (для кожної статті балансу) потрібний рахунок, який дає можливість підраховувати. Призначення і будова рахунків зумовлені об'єктами, які на них обліковуються.

Бухгалтерський рахунок має вигляд двобічної таблиці, лівий бік якої називається дебет, а правий — кредит. Посередині таблиці пишуть назву рахунку.

Дебет

Кредит

--	--

Термін «дебет» походить від латинського «винен»; «кредит» від лат. «вірити». Нині терміни «дебет» і «кредит» є абстрактними поняттями (символами), що вказують на бік рахунку: «дебет» - лівий, «кредит» - правий.

Рахунки як інструмент бухгалтерського обліку призначені для групування і поточного обліку економічно однорідних операцій. У балансі в активі відображені засоби, у пасиві - джерела засобів. Відповідно до балансу рахунки поділяють на активні й пасивні.

Активні рахунки призначені для обліку наявності та змін засобів підприємства, тобто того, що є в активі балансу.

Пасивні рахунки призначені для обліку наявності та змін джерел засобів підприємства, тобто того, що є в пасиві балансу.

У бухгалтерському обліку залишки на рахунку називають сальдо: залишок на початок місяця (періоду) - вступне, або початкове, сальдо; залишок на кінець місяця (періоду) - вихідне, або кінцеве, сальдо.

При відкритті рахунків записують їх назву, проставляють код, відображають початкові залишки (сальдо) зі статей балансу. **В активних рахунках початкові залишки записують у дебет, а в пасивних рахунках - у кредит.**

За дебетом і кредитом бухгалтерських рахунків відображають господарські операції.

Сума записів на рахунку за певний період, не включаючи залишків, називається оборот.

Підсумок дебетових записів на рахунку - дебетовий оборот, або оборот за дебетом; підсумок кредитових записів на рахунку - кредитовий оборот, або оборот за кредитом.

2. Активні рахунки

На активних рахунках за дебетом відображають початковий залишок засобів і їх збільшення, а за кредитом — зменшення засобів. На пасивних рахунках навпаки: за кредитом відображають початковий залишок джерел і їх збільшення, а за дебетом - зменшення джерел.

Для визначення залишку на кінець періоду в активному рахунку потрібно: до суми початкового залишку за дебетом додати суму обороту за дебетом і відняти суму обороту за кредитом:

<i>Д-т</i>	<i>Каса</i>	<i>К-т</i>
Сальдо — залишок засобів на початок місяця 2000		
Оборот — збільшення засобів ("+") 1500	Оборот - зменшення засобів ("") 500	
Сальдо — залишок засобів на кінець місяця 3000		

Залишок в активному рахунку буде за дебетом або його не буде, якщо початковий залишок за дебетом плюс оборот за дебетом дорівнює обороту за кредитом.

3. Пасивні рахунки

Для визначення залишку на кінець періоду в пасивному рахунку потрібно: до суми початкового залишку за кредитом додати суму обороту за кредитом і відняти суму обороту за дебетом:

Пасивний рахунок "Статутний капітал"		
<i>Д-т</i>		<i>К-т</i>
		Сальдо (залишок на початок місяця) – 750 000
Оборот	зменшення 20 000	Оборот: збільшення (+) 100 000
		Сальдо (залишок на кінецьмісяця) – 830 000

Залишок у пасивному рахунку буде за кредитом або його не буде, якщо початковий залишок за кредитом плюс оборот за кредитом дорівнює обороту за дебетом.

Якщо залишку за рахунком немає, він вважається закритим. Це означає, що відповідного виду засобів або джерел на даний час немає.

4. Активно-пасивні рахунки

У системі рахунків бухгалтерського обліку є також активно-пасивні рахунки, на яких одночасно обліковують засоби підприємства і їх джерела, тобто поєднуються ознаки активних і пасивних рахунків. На цих рахунках залишок може бути одночасно за дебетом (засоби) і кредитом (джерела), що називається розгорнутим сальдо. Залишки в балансі з цих рахунків відображаються так: дебетовий залишок — в активі балансу, кредитовий залишок - у пасиві балансу.

Прикладом такого рахунку може бути рахунок «Розрахунки з іншими дебіторами». В ньому за дебетом відображають збільшення дебіторської або зменшення кредиторської заборгованості, а за кредитом - збільшення кредиторської або зменшення дебіторської заборгованості. Проте нині застосування активно-пасивних рахунків обмежене. Дебіторів обліковують окремо від кредиторів.

5. План рахунків бухгалтерського обліку.

При веденні бухгалтерського обліку на підприємстві необхідно знати, які є рахунки, скільки їх і для чого призначений кожний з них. Все це містить план рахунків. Він є директивним документом, який обов'язковий для всіх підприємств і організацій.

План рахунків - систематизований перелік рахунків, на яких ведеться бухгалтерський облік. Кожний рахунок у плані має код (шифр), тобто умовне цифрове позначення, і назву (<https://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buhgalterskogo-ucheta/388-plan-raxunkiv.html>).

Використання кодів рахунків замість їх назви на практиці значно прискорює та полегшує облікову роботу і є необхідною умовою для застосування комп'ютерів.

Міністерство фінансів України наказом від 30 листопада 1999 р. № 291 затвердило План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Ним користуються всі підприємства і організації України (крім банків і бюджетних установ). План рахунків для комерційних банків затверджує Національний банк України, а для бюджетних установ — Державне казначейство України.

Єдиний план рахунків забезпечує однаковість відображення операцій на різних підприємствах, дає можливість бухгалтерам вільно спілкуватися між собою, тобто забезпечує єдину мову бізнесу.

План рахунків бухгалтерського обліку побудований за десятковою системою. **Рахунки в ньому згруповані у десять класів:**

1. Необоротні активи.
2. Запаси.
3. Кошти, розрахунки та інші активи.
4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань.
5. Довгострокові зобов'язання.
6. Поточні зобов'язання.
7. Доходи і результати діяльності.
8. Витрати за елементами.
9. Витрати діяльності.
0. Позабалансові рахунки.

Кожний клас включає не більше 10 синтетичних рахунків, а кожний синтетичний рахунок — не більше 9 субрахунків, а максимально можлива кількість синтетичних рахунків – не більше 99.

В основу побудови класу рахунків покладено їх класифікацію за економічним змістом.

План рахунків зорієнтований на складання фінансової звітності. Інформація з рахунків класів 1,2,3 використовується для заповнення активу балансу; класів 4,5,6 - пасиву балансу; класів 7, 8, 9 - звіту про фінансові результати; класу 0 - приміток до фінансової звітності.

Коди (шифри) рахунків побудовано так: перша цифра означає клас рахунків, друга — номер синтетичного рахунку, третя - номер субрахунку.

Приклад: Код 201 означає: 2 - номер класу «Запаси», 0 - номер синтетичного рахунку «Виробничі запаси», 1 - номер субрахунку «Сировина й матеріали». Наступні цифри використовують для кодування аналітичних рахунків.

Контитування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку здійснюються із застосуванням щонайменше коду класу й коду синтетичного рахунку, тобто не менше двох цифр.

Міністерство фінансів України Наказом від 30 листопада 1999 р. № 291 затвердило Інструкцію про застосування плану рахунків бухгалтерського

обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. У ній даються характеристика і типова кореспонденція кожного рахунку, а також містяться вказівки щодо ведення аналітичного обліку. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>).

Підприємства використовують тільки ті синтетичні рахунки, які є в плані рахунків.

Субрахунки використовуються підприємствами, виходячи з потреб управління, контролю, аналізу й звітності, та можуть ними доповнюватися введенням нових субрахунків (рахунків другого, третього порядків) зі збереженням кодів (номерів) субрахунків затвердженого плану рахунків. Кількість і найменування аналітичних рахунків підприємство встановлює самостійно. Рахунки класів 0-7 є обов'язковими для всіх підприємств. Рахунки класу 9 «Витрати діяльності» ведуться всіма підприємствами, крім суб'єктів малого підприємництва, а також інших організацій, діяльність яких не спрямована на ведення комерційної діяльності, з відкриттям за власним рішенням рахунків класу 8 «Витрати за елементами». Малі підприємства та інші організації, діяльність яких не спрямована на ведення комерційної діяльності, можуть вести бухгалтерський облік витрат з використанням тільки рахунків класу 8 «Витрати за елементами».

Керуючись чинним планом рахунків, бухгалтер розробляє власний робочий план рахунків виходячи з потреб підприємства. У ньому може не бути окремих рахунків, офіційного плану, оскільки підприємство просто не провадить деяких видів діяльності та господарських операцій.

План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та порядок його застосування затверджено Наказом головного управління Державного казначейства України від 9 грудня 1999 р. № 114.

План рахунків для банків затверджено Національним банком України. Наказом Міністерства фінансів України від 19 квітня 2001 р. № 186 затверджено спрощений План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва.

Отже, нині в Україні застосовують п'ять планів рахунків:

- 1) План рахунків бухгалтерського обліку підприємств і організацій;
- 2) План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ;
- 3) План рахунків бухгалтерського обліку активів капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва;
- 4) План рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України;
- 5) План рахунків бухгалтерського обліку Національного банку України.